

Stanisław Chrobak (red.), *Ksiądz Bosko w wypowiedziach Papieża, cz. I*, Wydawnictwo Salezjańskie, Warszawa 2014, ss. 267

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/PCh.2014.035>

Wychowanie nigdy nie było procesem łatwym, a we współczesnym świecie osiąganie założonych celów wychowawczych, opartych na właściwej hierarchii, promującej wartości uniwersalne, jest szczególnie skomplikowane. Nawet dorosłym trudno jest się odnaleźć w pełnym sprzeczności i chaosu świecie. Rewolucja informacyjna, zamiast uporządkować świat, uczyniła go jeszcze bardziej niezrozumiałym, zwłaszcza w sferze moralnej. Panujący pluralizm opinii, poglądów, przekonań, norm i wartości sprawia, że do młodych ludzi docierają niejednokrotnie sprzeczne lub niespójne treści, powodujące dezorientację niedojrzałych społecznie jednostek. Zasypywani informacjami nie są w stanie już ich porządkować i wartościować. Promowanie materialistycznej i hedonistycznej mentalności, gdzie życie tylko wtedy jest wartością, gdy oznacza zdrowie, młodość i piękno – ma zachęcić młodego człowieka do sięgania po to, co najlepsze, korzystania z tego, co dostępne. Kult plastiku, tymczasowości, kulturowe zwrócenie się w stronę zachodu i bezkrytyczne czerpanie z jego wzorców, apoteoza pieniądza i konsumpcji to rzeczywistość, w jakiej przyszło żyć dzisiejszej polskiej młodzieży. Podejście to rzadko pozwala na refleksję, na pytania, co jest dobre, a co złe; co słuszne, a co niesłuszne.

Młodzi ludzie są osobami dopiero rozwijającymi się, o nieukształtowanej jeszcze do końca psychice. Ich ubogie doświadczenie życiowe nie pozwala na samodzielny wybór właściwej drogi postępowania i wiodących w życiu wartości. Zdaniem psychologów, właśnie dzieciństwo i okres młodzieńczy jest okresem daleko bardziej niż dorosłość podatnym na powstawanie różnorodnych zaburzeń. Brak niezbędnych mechanizmów i umiejętności do radzenia sobie z sytuacjami trudnymi, opanowania zasadniczych technik adaptacyjnych, słabość fizyczna i psychiczna narażają dziecko na utrwalanie niekorzystnych nawyków. Ich globalne przeżywanie silnie utrwala skutki i znacznie utrudnia ich przewyciężanie, zapoczątkowując proces rozległych deformacji osobowości człowieka dorosłego.

Upadek autorytetów instytucji, ich bezsilność wobec wyzwań współczesności nie pozwala na skuteczne realizowanie zadań wychowawczych w stosunku do młodych ludzi. Również rodzina często nie potrafi odpowiadać na potrzeby młodego człowieka – coraz powszechniejsza staje się psychiczna nieobecność dorosłych w świecie dzieci, obustronna hibernacja emocjonalna,

załamanie się dialogu między rodzicami a dziećmi. Rodzice boją się wkra-
czać w intymną, osobistą sferę życia młodego człowieka, a ukształtowani
w innych niż obecne warunkach często nie są w stanie dostrzec zagrożenia,
bo nie mieści się ono w ich percepcji. Wszystko to sprawia, że młodzi ludzie
na własną rękę szukają drogowskazów, by znaleźć drogę w codziennym bez-
miarze faktów, opinii i wydarzeń.

W tej sytuacji pojawia się pytanie – w jaki sposób projektować, plano-
wać i realizować proces wychowawczy? Jakimi regułami się kierować? Jak
prowadzić młodych ludzi ku pozytywnemu odkrywaniu własnej tożsamości,
uczyć ich wyboru dobra i wartości uniwersalnych w realizacji własnej kon-
cepcji życia? Jak sprawić, aby dojrzewający człowiek stawał się coraz bar-
dziej autentyczny? Jak „wydobywać” z niego jego własny potencjał człowie-
czeństwa? Poszukując odpowiedzi na te pytania, współczesna pedagogika
próbuję tworzyć nowe koncepcje wychowawcze, adekwatne do współcze-
snych warunków życiowych dzieci i młodzieży. Konstruowane są nowator-
skie wizje metodyczne, wdrażane z wysiłkiem w praktykę pedagogiczną, nie
zawsze przynoszące oczekiwane efekty.

Tymczasem niejednokrotnie okazuje się, że niektóre znane od lat sys-
temy i koncepcje pedagogiczne, funkcjonujące w niezmienionej przez lata
formie i podstawowej wizji, stanowić mogą odpowiedź na aktualne (w każ-
dej epoce, również współczesnej) problemy wychowawcze i w sposób ade-
kwatny umożliwiać realizację założonych w nich celów. Przykładem takiej
koncepcji może stać się ponadczasowy system wychowawczy, stworzony
przez św. Jana Bosko.

Wielu pedagogów o św. Janie Bosko mówi dziś jako o jednym z naj-
większych współczesnych wychowawców, twórcy skutecznego i niepowtar-
zalnego systemu wychowania, wiążącego się nie tyle z teorią, ile z praktyką
wychowawczą, opartego na dialogu, miłości i kształtowaniu wyższych war-
tości. System ten jest od lat stosowany we wszystkich salezjańskich dziełach
wychowawczych, również w szkołach, i przynosi nieprawdopodobne – na-
wet w trudnej wychowawczo współczesności – efekty, mogąc także stano-
wić wzór dla współczesnego wychowania rodzinnego.

Analiza wychowawczego trójmianu systemu prewencyjnego ukazuje
głębnię i pedagogiczną intuicję św. Jana Bosko, który przyjmując rozum, re-
ligię i miłość za filary swego systemu podkreśla wagę pełnego, integralne-
go wychowania człowieka. Sekret tej głębi polega na tym, iż św. Jan Bosko
wychodził naprzeciw oczekiwaniom młodych ludzi, ich chęci życia, pra-
gnienia akceptacji, miłości, radości i dobra. System prewencyjny w opinii
wielu teoretyków i praktyków pedagogiki jest uznawany za system ponad-

czasowy, ponieważ polega przede wszystkim na tworzeniu określonej relacji wychowawca–wychowanek. Obejmuje wszystkie najważniejsze płaszczyzny wychowania, nie zaniedbując tego, co w nim ludzkie, ani tego, co nadprzyrodzone. Mimo iż system ten jest trudny, stawiający wychowawcy szczególne wyzwania, zarówno w przestrzeni rozwoju osobistego, jak też metodyki pracy wychowawczej, służy on wzrastaniu młodego człowieka do pełni dojrzałości.

Na temat systemu wychowawczego św. Jana Bosko wypowiadało się wiele osób o różnym statusie zawodowym i naukowym. Po wielokroć analizowano go w różnych kontekstach społecznych, wychowawczych, socjalizacyjnych i resocjalizacyjnych, nawet rewalidacyjnych, w odniesieniu do osób w różnym wieku, o różnym poziomie rozwoju. Analizy tej dokonywali także kolejni papieże, odnosząc ten system do różnorodnych zjawisk i problemów wychowawczych i społecznych, aktualnych w czasach ich pontyfikatu.

Opracowanie, przedstawione w 2014 roku przez Stanisława Chrobaka, stanowi zbiór tekstów, dotyczących św. Jana Bosko i jego dzieła wychowawczego ze specyficznej perspektywy nauczania i dogmatów Kościoła katolickiego. Obejmuje on wypowiedzi czterech papieży z lat 1927–1978: Piusa XI, Piusa XII, Jana XXIII i Pawła VI. Redaktor pracy podjął się poważnego wyzwania – wyodrębnienia spośród ogromu papieskich dokumentów tych, które w całości lub choćby w części odnoszą się do wskazanego tematu. Wymagało to zapewne wielogodzinnego analizowania tekstów źródłowych, jak również głębokiej znajomości głównego problemu – gdyż niektóre z cytowanych fragmentów nie odnoszą się bezpośrednio do osoby Jana Bosko, jednak stanowią one cenne nawiązanie do jego systemu wychowawczego, umożliwiające głębsze zrozumienie jego specyfiki i zasadniczych założeń.

Zebrane wypowiedzi papieży ukazują św. Jana Bosko w różnych kontekstach – jako wielkiego świętego o wyjątkowych cnotach; przewodnika duchowego, wskazującego przez swoje życie i działalność drogę ku najwyższym wartościom; jedyne w swoim rodzaju sługę Kościoła, „który miał prawdziwą i skuteczną świadomość, że jest narzędziem Odkupienia” (Pius XI, s. 89); jako społecznika, człowieka wielkiej dobroczynnej pracy, wiernego swojemu posłannictwu. Przede wszystkim jednak charakteryzują go jako wielkiego wychowawcę, który w szczególnie sposób potrafił dotrzeć do serc młodych ludzi, obudzić w nich ukryty potencjał i pobudzić do poszukiwania i realizowania dobra; który dzięki własnym cechom osobowościowym stworzył swoistą pedagogię, pełną radości życia, światła i ojcowskiego ciepła – dzięki intuicyjnie odczuwanej wychowawczej miłości,

rozumnym wymaganiom i kierowaniu się chrześcijańskimi wartościami. Wychowawcę, który nie tylko stał się patronem wielu instytucji i sposobów działania ewangelizacyjnego, społecznego i pedagogicznego, ale też wzorem postępowania – miłości ludzi i Boga. W wypowiedziach papieży odnaleźć można głębokie przekonanie, że pedagogia św. Jana Bosko i stworzone przez niego dzieło wychowawcze mogą stanowić drogę skutecznych apostołskich i duszpasterskich działań wobec kolejnych rewolucji idei pedagogicznych i zagrożeń moralnych, jakie współczesny świat stawia przed młodymi ludźmi.

Zebrane przez redaktora opracowania wypowiedzi papieży świadczą więc o tym, że św. Jan Bosko był nie tylko przez teoretyków i praktyków wychowania, ale też przez głowy Kościoła katolickiego uznawany za wybitną i szczególną osobę, realizującą i promującą wychowanie integralne – ideę wspierania wychowanka do wzrastania w człowieczeństwie i pobudzania go do osobowego sposobu życia w kontekście całości relacji, w jakie jest uwikłana jego egzystencja – biologicznych, społecznych, psychicznych i duchowych (por. Paweł VI, s. 6).

Zawarta w tytule opracowania wskazówka – cz. I – sugeruje, że redaktor planuje kontynuowanie tematu w odniesieniu do kolejnych papieży. Z pewnością będzie to równie interesujący zbiór wypowiedzi, odnoszący specyfikę systemu wychowawczego św. Jana Bosko do coraz bardziej skomplikowanej rzeczywistości społecznej we współczesnych nam czasach. Czytelnik pierwszego tomu z pewnością sięgnie i po kolejną część tego opracowania, pobudzony pytaniem: jak w kontekście zachodzących przemian społecznych, politycznych i gospodarczych pod koniec XX i na początku XXI kolejni papieże definiowali znaczenie i aktualność tego systemu wobec pojawiających się nowych socjologicznych i pedagogicznych problemów? Czy system, stworzony ponad dwa wieki temu może zdaniem papieży stanowić antidotum na zagrożenia procesu wychowania we współczesnym świecie?

Lidia Marszałek*

---

* Dr hab. Lidia Marszałek, prof. Pedagogium, kieruje Zakładem Wychowania Przedzszkolnego i Nauczania Początkowego w Instytucie Nauk Społecznych Wyższej Szkoły Nauk Społecznych Pedagogium w Warszawie.